

The image shows a spiral-bound notebook with a black metal spiral on the left. The cover is dark with a pattern of many small, colorful question marks in shades of blue, green, yellow, and pink. In the center, there is a white rectangular area with a glowing blue border. Inside this area, the title 'Rozszerzenie bez tajemnic' is written in red, and the subtitle 'Jak pisać wypracowanie na poziomie rozszerzonym?' is written in blue. At the bottom of the white area, the website 'UCZDOBRZE.PL' is printed in blue.

Rozszerzenie bez tajemnic

Jak pisać wypracowanie
na poziomie
rozszerzonym?

UCZDOBRZE.PL

Spis treści

1. Antyk.....	9
2. Epos - gatunek, który organizuje pamięć wspólnoty	10
3. Homer, <i>Iliada</i>	10
4. Homer, <i>Odyseja</i>	11
5. Wergiliusz, Eneida	12
6. Tragedia grecka.....	13
7. Sofokles, <i>Antygona</i>	13
8. Król Edyp - model tragedii poznania.....	17
9. Arystofanes, <i>Chmury</i> (nieobowiązkowa).....	18
10. Mitologia	18
Jak analizować reinterpretację mitu	19
11. Filozofia i teoria literatury - Platon i Arystoteles	19
12. Horacy i filozoficzne konteksty antyku.....	20
13. Antyk w późniejszych epokach - jak budować kontekst	21
Ćwiczenia.....	22
Odpowiedzi do ćwiczeń	28
Tematy wypracowań na poziomie rozszerzonym	30
Przykładowe wypracowanie	33
Biblia	34
Jak pracować z tym rozdziałem	34
Biblia na maturze 2027 - co naprawdę wynika z CKE.....	34
1. Biblia - biblioteka tekstów	35
2. Jak czytać Biblię na rozszerzeniu - cztery poziomy pracy	35
3. Księga Rodzaju - początek jako opowieść o porządku, wolności i odpowiedzialności	36
4. Księga Hioba	37
5. Księga Koheletha.....	38
6. Pieśń nad Pieśniami - miłość jako język zmysłów i symbolu (nieobowiązkowa)	39
7. Księga Psalmów	40
8. Apokalipsa św. Jana	40

Apokalipsa w późniejszej literaturze	41
9. Gatunki, styl i język Biblii - materiał do analizy formy	42
Ćwiczenia.....	44
Odpowiedzi	50
Tematy wypracowań na poziomie rozszerzonym	54
Przykładowe wypracowanie	57
Średniowiecze.....	59
1. Jak pracować ze średniowieczem na rozszerzeniu	59
2. Średniowiecze - wstęp	59
Augustynizm i tomizm	60
3. <i>Bogurodzica</i>	60
4. Lament świętokrzyski.....	61
5. Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią	62
6. Pieśń o Rolandzie.....	63
7. Dante Alighieri, <i>Boska Komedia</i>	64
Sztuka średniowieczna jako funkcjonalny kontekst.....	67
Ćwiczenia.....	69
Odpowiedzi	74
Tematy wypracowań na poziomie rozszerzonym	76
Przykładowe wypracowanie	80
Renesans.....	82
1. Jak pracować z renesansem na rozszerzeniu	82
Schemat pracy z tekstem	82
2. Renesans – powrót do antyku i odkrywanie człowieka	82
3. Jan Kochanowski	83
Pieśni i fraszki – renesansowy projekt życia.....	83
4. <i>Treny</i> – cykl żałobny jako dramat świadomości.....	84
5. <i>Odprawa posłów greckich</i> – dramat obywatelski i polityczny (nieobowiązkowa)	85
6. Szekspir i teatr elżbietański.....	86
7. <i>Makbet</i>	87

8. <i>Hamlet</i>	88
9. Renesansowa myśl obywatelska i krytyczna – konteksty	91
Ćwiczenia.....	94
Odpowiedzi	98
Tematy wypracowań – renesans na poziomie rozszerzonym.....	100
Wypracowanie – poziom rozszerzony.....	103
Barok.....	105
1. Jak pracować z barokiem na rozszerzeniu.....	105
2. Barok – epoka niepokoju, kontrastu i olśnienia	105
3. Estetyka baroku	106
4. Filozofia baroku	106
5. Mikołaj Sęp Szarzyński	107
6. Daniel Naborowski.....	107
7. Jan Andrzej Morsztyn.....	108
8. Sarmatyzm (nieobowiązkowo)	108
9. Moliere, „Skąpiec”	109
Ćwiczenia.....	111
Odpowiedzi	115
Tematy wypracowań – poziom rozszerzony	116
Oświecenie	122
1. Jak pracować z oświeceniem na rozszerzeniu.....	122
2. Oświecenie – epoka rozumu, krytyki i projektu zmiany	122
3. Filozofia oświecenia	123
4. Literatura oświecenia – gatunek jako narzędzie myślenia.....	124
5. Ignacy Krasicki	124
6. „Monachomachia” (nieobowiązkowo)	126
7. Wolter, „Kandyd, czyli optymizm” (nieobowiązkowo).....	126
Ćwiczenia.....	127
Odpowiedzi	130
Tematy wypracowań – poziom rozszerzony	131
Romantyzm.....	137

1. Jak pracować z romantyzmem na rozszerzeniu	137
2. Romantyzm – kontekst historyczny i ideowy	137
3. Pojęcia	138
4. Typy bohatera romantycznego	138
5. Gatunki i konwencje romantyzmu	139
6. Adam Mickiewicz, „Dziady” cz. III	140
Konrad i ksiądz Piotr – zestawienie przydatne w niemal każdym temacie.....	141
7. Juliusz Słowacki, „Kordian”	146
8. Adam Mickiewicz, „Konrad Wallenrod” (nieobowiązkowy).....	151
9. Zygmunt Krasiński, „Nie-Boska komedia” (nieobowiązkowy)	152
10. Cyprian Kamil Norwid	154
11. Romantyzm europejski jako bank kontekstów	155
12. Bank lektur z wcześniejszego etapu i okresu przejściowego	155
Ćwiczenia.....	157
Odpowiedzi	161
Tematy wypracowań na poziomie rozszerzonym	163
Modelowe wypracowanie – poziom rozszerzony.....	166
Pozytywizm	168
2. Pozytywizm – kontekst historyczny i ideowy	168
3. Filozofia i język ideowy pozytywizmu	169
4. Realizm, naturalizm i literatura tendencyjna – trzy różne strategie	169
5. Bolesław Prus, „Lalka”	170
6. Fiodor Dostojewski, „Zbrodnia i kara”	176
7. Henryk Sienkiewicz, „Potop”	178
8. Realistyczna i naturalistyczna powieść europejska	181
9. Eliza Orzeszkowa (nieobowiązkowe).....	181
Ćwiczenia.....	183
Odpowiedzi	187
Tematy wypracowań na poziomie rozszerzonym	190
Modelowe wypracowanie – poziom rozszerzony.....	194
Młoda Polska	196

1. Młoda Polska – epoka kryzysu, eksperymentu i nowych języków sztuki	196
2. Filozofie i postawy.....	196
3. Poezja Młodej Polski – od dekadencji do aktywizmu	197
4. Stanisław Wyspiański, „Wesele”	198
5. Władysław Stanisław Reymont, „Chłopi”	202
6. Modernistyczny artysta, manifest i spór o funkcję sztuki	204
7. Sztuka Młodej Polski jako kontekst funkcjonalny.....	205
8. Najważniejsze połączenia między epokami.....	205
Ćwiczenia.....	206
Odpowiedzi	210
Tematy wypracowań rozszerzonych – Młoda Polska.....	213
Modelowe wypracowanie – poziom rozszerzony.....	217
Dwudziestolecie międzywojenne	219
1. Dwudziestolecie międzywojenne – laboratorium nowoczesności	219
Matura 2027 – mapa lektur z tej części.....	219
2. Poezja i awangarda.....	220
3. <i>Przedwiośnie</i> Stefana Żeromskiego	221
4. <i>Ferdydurke</i> Witolda Gombrowicza	226
5. Franz Kafka, <i>Proces</i>	230
6. Bruno Schulz, <i>Sklepy cynamonowe</i>	234
7. Stanisław Ignacy Witkiewicz, <i>Szewcy</i>	238
8. Michaił Bułhakow, <i>Mistrz i Małgorzata</i>	241
Ćwiczenia.....	246
Odpowiedzi	250
Tematy wypracowań – poziom rozszerzony	253
Modelowe wypracowanie rozszerzone	257
Wojna i okupacja	259
1. Wojna i okupacja – literatura po katastrofie	259
2. Pojęcia, które trzeba rozumieć precyzyjnie	260
3. Poezja wojny i doświadczenia katastrofy	261
4. Hanna Krall – <i>Zdążyć przed Panem Bogiem</i>	263

5. Tadeusz Borowski – <i>Proszę państwa do gazu</i>	266
6. Gustaw Herling-Grudziński – <i>Inny świat</i>	270
Herling-Grudziński na rozszerzeniu – esej, polemika i opowiadanie filozoficzne	274
Ćwiczenia.....	280
Odpowiedzi	285
Tematy wypracowań – poziom rozszerzony	289
Modelowe wypracowanie – poziom rozszerzony.....	292
Literatura po 1945- współczesność	294
1. Współczesność – literatura po 1945 roku.....	294
2. Pojęcia, które trzeba rozumieć precyzyjnie	295
3. Albert Camus – <i>Dżuma</i>	295
4. George Orwell – <i>Rok 1984</i>	298
5. Sławomir Mrożek - <i>Tango</i>	301
6. Tadeusz Konwicki – <i>Mała Apokalipsa</i>	305
7. Ryszard Kapuściński – <i>Podróże z Herodotem</i>	309
8. Janusz Głowacki – <i>Antygona w Nowym Jorku</i>	313
9. Marek Nowakowski – <i>Górą "Edek"</i>	319
10. Andrzej Stasiuk – <i>Miejsce</i>	320
11. Olga Tokarczuk – <i>Profesor Andrews w Warszawie</i>	322
Poezja współczesna — język, pamięć i odpowiedzialność.....	325
Ćwiczenia.....	332
Odpowiedzi	336
Tematy wypracowań – poziom rozszerzony	338
Modelowe wypracowanie – poziom rozszerzony.....	343
Teoria literatury	345
1. Od terminu do interpretacji – najważniejszy mechanizm.....	345
2. Środki wyrazu artystycznego – rozpoznaj i wyjaśnij funkcję.....	345
3. Świat przedstawiony – co naprawdę można analizować.....	347
4. Narrator, perspektywa, focalizacja	347
5. Intertekstualność – literatura rozmawia z literaturą.....	348
6. Język w użyciu – od aktu komunikacji do manipulacji.....	349

Perswazja, manipulacja, nowomowa	349
7. Stylizacja językowa	350
8. Konwencje literackie	350
Część II Wypracowanie na rozszerzeniu	362
1. Matura rozszerzona 2027 – zasady, które naprawdę trzeba znać	362
2. Jak liczone są punkty – mapa 35 punktów.....	362
3. Co CKE nazywa „funkcjonalnym wykorzystaniem utworu”	363
4. Analiza tematu.....	363
5. Dobór trzech utworów – strategia „3 różne funkcje”	364
6. Wstęp i teza – bez „od zarania dziejów”	364
7. Akapit argumentacyjny	365
8. Streszczenie kontra analiza	365
9. Poetyka w argumentacji – jak zdobywać głębię	366
10. Kontekst – dopiero wtedy, gdy pracuje dla argumentu	366
11. Erudycja – wiedza, która pomaga, a nie popisuje się	367
12. Spójność – wypracowanie jako jeden wywód o sposobie zbudowania sensu...367	
13. Zakończenie – synteza sposobów przedstawienia, a nie streszczenie argumentów	369
Ćwiczenia.....	371
Odpowiedzi	377
Tematy.....	383
Modelowe wypracowanie.....	384
Checklista	387
50 możliwych tematów na maturę rozszerzoną	390
Część I • a • „narracja, czas i przestrzeń”	398
Część I • b • „konwencje, język i środki wyrazu”	402
Część I • c • „tradycja, gatunek i dialog tekstów”	406
Część I • d • „bohater i głosy utworu”	410
Część I • e • „literatura, historia i wartości”	414
CZĘŚĆ II „Sugestie argumentacji”	418

Jak pracować z tym rozdziałem

Na poziomie rozszerzonym sama znajomość fabuły nie wystarcza. Uczeń powinien umieć rozpoznać problem, dobrać do niego materiał literacki, wydobyć z utworu konkretny element i objaśnić jego funkcję. Dlatego materiał jest zbudowany według stałego ciągu: problem → konkret z utworu → analiza → znaczenie → argument do wypracowania.

MATURA 2027 - CO MUSISZ WIEDZIEĆ O FORMULE

Egzamin z języka polskiego na poziomie rozszerzonym trwa 210 minut i obejmuje wypracowanie. Zdający wybiera jeden z dwóch tematów. Tekst musi liczyć co najmniej 400 wyrazów. Temat wymaga wykorzystania trzech utworów literackich, w tym co najmniej jednej lektury obowiązkowej oraz jednego funkcjonalnego kontekstu. Maksymalnie można uzyskać 35 punktów. CKE wyraźnie rozróżnia samo przywołanie utworu od jego funkcjonalnego wykorzystania: potrzebne jest zdanie analityczne i wnioskowanie związane z problemem.

Antyk na maturze 2027 - mapa lektur

W latach 2025-2028 zdający może spełnić obowiązek odwołania do lektury obowiązkowej, korzystając zarówno z listy wynikającej z podstawy programowej z 2024r., jak i z tekstów wskazanych jako obowiązkowe w podstawie z 2018 r. To ważne właśnie przy antyku: obok Odysei można funkcjonalnie wykorzystać także teksty filozoficzne i antyczne, które pozostają dopuszczalne w tym okresie przejściowym.

Status dla matury 2027	Tekst	Jak go wykorzystać na rozszerzeniu
Zakres podstawowy - lektura obowiązkowa	Jan Parandowski, <i>Mitologia</i> , cz. I Grecja	archetyp, mit, reinterpretacja, konflikt człowieka z porządkiem boskim
Zakres podstawowy - lektura obowiązkowa	Homer, <i>Iliada</i> (fragmenty)	etos heroiczny, gniew, honor, wojna, humanizacja przeciwnika, epickość
Zakres podstawowy - lektura obowiązkowa	Sofokles, <i>Antygona</i>	konflikt wartości, władza i prawo, tragizm, hybris, odpowiedzialność
Zakres rozszerzony - lektura obowiązkowa	Homer, <i>Odyseja</i> (fragmenty)	tożsamość bohatera, podróż, nostos, spryt, próby, narracja i kompozycja
Dopuszczalne jako lektura obowiązkowa w latach 2025-2028	Platon, <i>Państwo</i> (fragmenty)	mimesis, prawda i pozór, alegoria jaskini, spór o rolę sztuki
Dopuszczalne jako lektura obowiązkowa w latach 2025-2028	Arystoteles, <i>Poetyka</i> i <i>Retoryka</i> (fragmenty)	mimesis, katharsis, konstrukcja tragedii, argumentacja i perswazja
Dopuszczalne jako lektura obowiązkowa w latach 2025-2028	Arystofanes, <i>Chmury</i>	komedie, satyra, spór o edukację i retorykę, kryzys wartości
Dopuszczalne jako lektura obowiązkowa w latach 2025-2028	Wergiliusz, <i>Eneida</i> (fragmenty)	epos narodowy, pietas, misja jednostki wobec wspólnoty, Rzym

Utwór poetycki może zostać wykorzystany jako inny utwór literacki albo jako kontekst. W praktyce oznacza to, że Horacy nadal jest bardzo użyteczny - zwłaszcza w tematach o czasie, sławie, umiarze, śmierci i postawie wobec losu - nawet jeśli nie budujemy całej strategii pracy wokół statusu lektury obowiązkowej.

1. Antyk

Literatura europejska wyrasta z wielu tradycji, ale kultura Grecji i Rzymu pozostaje jednym z jej najważniejszych fundamentów. W antyku ukształtowały się gatunki, pojęcia i modele myślenia, które literatura późniejszych epok nieustannie przetwarza: epos, tragedia, komedia, liryka, retoryka, mimesis, katharsis, archetyp herosa, konflikt prawa ludzkiego z prawem wyższym, motyw wędrowki, prometeizm czy pytanie o granice wolności.

9. Gatunki, styl i język Biblii - materiał do analizy formy

Forma / zjawisko	Cechy	Funkcja interpretacyjna
narracja etiologiczna	wyjaśnia początek zjawiska, relacji, zwyczaju lub stanu świata	łączy opowieść z pytaniem „dlaczego świat jest taki, jaki jest?”
psalm	liryczna wypowiedź modlitewna; silny rytm, paralelizm, apostroficzność	łączy ekspresję uczuć z refleksją religijną i wspólnotowym językiem
lament	skarga wobec cierpienia, straty, osamotnienia	daje język doświadczeniu granicznemu i może prowadzić do sporu z porządkiem świata
dialog mądrościowy	zderzenie różnych stanowisk w rozmowie o losie człowieka	chroni tekst przed jednowymiarowym morałem; problem zostaje rozegrany w wielogłosie
pieśń miłosna	zmysłowe obrazy, dialog, metafory ciała i natury	pozwala mówić o pragnieniu i relacji w języku pośrednim, obrazowym
apokalipsa	wizja, mediator, symboliczność, kosmiczna perspektywa, sąd i odnowienie	przekształca doświadczenie historycznego kryzysu w obraz walki o sens i ostateczny porządek
stylizacja biblijna	świadome naśladowanie składni, rytmu, frazeologii i obrazowania biblijnego	nadaje wypowiedzi podniosłość, profetyzm, archaiczność albo może służyć ironii i parodii

Biblizmy jako kod kulturowy

Na maturze rozszerzonej biblizm jest użyteczny wtedy, gdy uczeń rozumie jego źródło i funkcję. Samo rozpoznanie zwrotu nie wystarcza. Warto pytać, czy biblizm buduje patos, ironię, ocenę moralną, obraz sytuacji granicznej, figurę zdrady, wygnania, próby albo katastrofy.

Biblijny wzorzec / frazeologizm	Sens kulturowy	Możliwe użycie interpretacyjne
raj utracony	utracony stan bezpieczeństwa, harmonii, dzieciństwa lub ojczyzny	tematy o pamięci, wygnaniu i niemożności powrotu do dawnego ładu
kainowe znamię	piętno winy, szczególnie związanej z przemocą wobec drugiego	tematy o odpowiedzialności i pamięci zbrodni
hiobowe wieści	nagromadzenie tragicznych wiadomości	tematy o doświadczeniu skrajnego cierpienia
wieża Babel	chaos komunikacyjny, rozpad wspólnego języka	tematy o języku, wspólnotcie, nieporozumieniu i ambicji
apokalipsa	katastrofa lub rozpad porządku; w sensie gatunkowym także objawienie	tematy o końcu świata, systemu, wartości lub epoki

Biblia w późniejszej literaturze - jak budować funkcjonalny kontekst

Kontekst biblijny jest jednym z najczęściej używanych na maturze, ale również jednym z najłatwiejszych do spłycenia. Zdanie „utwór nawiązuje do Biblii” nie wyjaśnia niczego. Trzeba wskazać dokładnie, co zostaje przejęte i co dzieje się z sensem po przeniesieniu do nowego utworu.

1. Nazwij konkretny wzorzec: postać, motyw, symbol, gatunek, styl, sytuację lub schemat fabularny.
2. Pokaż podobieństwo, które uzasadnia zestawienie.
3. Wskaż zmianę: inny finał, inne wartości, sekularyzację, ironię, odwrócenie ról, zmianę perspektywy albo realiów historycznych.
4. Wyjaśnij funkcję tej zmiany w odniesieniu do tematu wypracowania.

Utwór	Nawiązanie biblijne	Co warto powiedzieć na rozszerzeniu
<i>Dziady cz. III</i>	profetyzm, mesjanistyczny język ofiary i odrodzenia, spór człowieka z Bogiem	nie wystarczy nazwać mesjanizmu; trzeba wyjaśnić, jak religijny model nadaje historii narodu sens przekraczający politykę
<i>Treny</i>	lament, kryzys dotychczasowego ładu, pytania o śmierć i sprawiedliwość	zestawienie z Hiobem lub psalmem pokazuje, jak ból może zakwestionować odziedziczony język pocieszenia
<i>Zbrodnia i kara</i>	wina, kara, odrodzenie, motywy chrześcijańskie	kontekst biblijny służy analizie przemiany moralnej, nie dekoracyjnemu wskazywaniu symboli
<i>Mistrz i Małgorzata</i>	przetworzenie historii Jezui i Piłata	powieść tworzy własną, literacką wersję motywu biblijnego i bada prawdę, tchórzostwo oraz odpowiedzialność
<i>Dżuma</i>	spór o cierpienie, kazania Paneloux, problem niewinnych ofiar	pozwała skonfrontować teodyceę z etyką solidarności i działaniem mimo braku pewnej odpowiedzi
<i>Mała Apokalipsa</i>	tytuł i język końca świata	ironiczne pomniejszenie biblijnej apokalipsy opisuje polityczny i moralny rozpad, a nie kosmiczny finał dziejów
<i>Inny świat</i>	cierpienie, próba, moralność w sytuacji ekstremalnej	kontekst Hioba pomaga postawić pytanie, czy cierpienie ma sens, gdy jest celowo produkowane przez system

ZASADA FUNKCJONALNEGO KONTEKSTU

Kontekst powinien zmienić jakość interpretacji. Jeśli po usunięciu zdania o Biblii argument znaczy dokładnie to samo, najpewniej kontekst został tylko doklejony.

Ćwiczenia

Najpierw wykonaj zadania samodzielnie. Odpowiedzi modelowe znajdują się dopiero po całym zestawie.

Ćwiczenie 1.

Zadanie: Temat brzmi: „Czy człowiek może zachować wolność, gdy istnieją granice, których nie ustanowił sam?”. Wypisz trzy różne podproblemy, które można rozważyć z wykorzystaniem Biblii.

.....

.....

.....

.....

Zadanie: Do każdego podproblemu dobierz jedną księgę lub epizod biblijny.

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 2.

Zadanie: Przekształć zdanie „Adam i Ewa złamali zakaz i zostali wygnani z raju” w argument dotyczący relacji wolności i odpowiedzialności.

.....

.....

.....

.....

Zadanie: Dodaj jedno zdanie analizujące funkcję motywu poznania.

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 3.

Zadanie: Porównaj biblijną narrację o stworzeniu z wybranym mitem greckim. Nie ograniczaj się do liczby bogów - wskaż różnicę w sposobie rozumienia porządku świata i miejsca człowieka.

.....

.....

.....

.....

Zadanie: Sformułuj wniosek, który mógłby zamknąć akapit wypracowania.

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 4.

Zadanie: Czy opowieść o pierwszych ludziach można czytać jako historię o moralnej cenie poznania? Zbuduj tezę i podaj jeden kontrargument lub zastrzeżenie.

.....

.....

.....

.....

Zadanie: Dobierz późniejszy utwór literacki, w którym przekroczenie granicy poznania lub władzy ma konsekwencje dla bohatera.

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 5.

Zadanie: Wyjaśnij, dlaczego motyw potopu nie sprowadza się do samej katastrofy. Uwzględnij sąd, ocalenie i nowy początek.

.....

.....

.....

.....

Zadanie: Wybierz współczesny utwór literacki lub kontekst kulturowy przedstawiający katastrofę i wskaż jedną różnicę, która zmienia sens porównania.

.....

.....

Ćwiczenie 6.

Zadanie: Wyjaśnij, dlaczego stanowisko przyjaciół Hioba jest intelektualnie wygodne, ale problematyczne moralnie.

.....

.....

.....

.....

Zadanie: Sformułuj argument do tematu: „Czy człowiek ma prawo domagać się sensu własnego cierpienia?”.

.....

.....

.....

.....

Konwencja fantastyczna

„Opis”

Wprowadza do świata przedstawionego zjawiska, postacie lub zdarzenia, których nie da się wyjaśnić prawami empirycznej rzeczywistości. Fantastyka może współistnieć z realnością albo tworzyć osobny porządek świata.

„Sygnały w utworze”

- obecność duchów, demonów, istot nadprzyrodzonych lub cudownych zdarzeń
- ingerencja sił niewytłumaczalnych racjonalnie
- przekroczenie granicy między światem realnym i nadprzyrodzonym

„Przykłady literackie”

- Adam Mickiewicz, „Dziady” cz. II – duchy przybywające na obrzęd ujawniają moralny porządek świata.
- Juliusz Słowacki, „Balladyna” – Goplana i świat istot nadprzyrodzonych wpływają na bieg zdarzeń.
- Michaił Bułhakow, „Mistrz i Małgorzata” – Woland i jego świta naruszają realistyczny porządek Moskwy.
- Stanisław Wyspiański, „Wesele” – zjawy nadają wydarzeniom wymiar historyczny, psychologiczny i symboliczny.

„Funkcja”

- rozszerza ontologię świata przedstawionego
- pozwala ujawniać sacrum, lęk, winę, pragnienie lub niewidzialny porządek wartości
- metaforyzuje problemy, których realizm nie pokazałby w ten sam sposób

NAWIGACJA • TEMAT / SUGESTIE

„Mapa tematów 01–25”

Kliknij tytuł lub link „Sugestie”. Na końcu wiersza: strona polecenia / strona początku omówienia.

A • „Narracja, czas i przestrzeń”

01 „Narracja i wielość perspektyw”

02 „Narrator jako uczestnik opowieści”

03 „Pamięć jako zasada kreacji”

04 „Rytmy czasu”

05 „Słowo tworzące rzeczywistość”

06 „Miasto jako model świata”

07 „Przestrzeń i samopoznanie”

08 „Próg i granica”

09 „Zakończenie jako klucz do utworu”

10 „Kontrast w kompozycji”

B • „Konwencje, język i środki wyrazu”

11 „Realność i fantastyczne zakłócenie”

12 „Sen i widzenie”

13 „Symbol i wieloznaczność”

14 „Naturalizm i granice upiększania”

15 „Śmiech jako narzędzie poznania”

16 „Absurd i nieprzejrzystość świata”

17 „Ironia i pozorny osąd”

18 „Stylizacja i społeczne głosy”

19 „Obrazowanie i doświadczenie zmysłowe”

20 „Język jako narzędzie władzy”

C • „Tradycja, gatunek i dialog tekstów”

21 „Nowy sens dawnego tekstu”

22 „Biblia i antyk w nowym świecie”

23 „Mitologizacja codzienności”

- 24 „Rozbijanie zbiorowych wyobrażeń”
- 25 „Archetyp i indywidualna postać”
- 26 „Parodia jako dialog z wzorcem”
- 27 „Gatunek i oczekiwania odbiorcy”
- 28 „Łączenie rodzajów i gatunków”
- 29 „Konflikt tragiczny i wartościowanie”
- 30 „Parabola i model doświadczenia”
- D • „Bohater i głosy utworu”
- 31 „Autokreacja i rola społeczna”
- 32 „Problematyczny wzorzec bohaterstwa”
- 33 „Bohater zbiorowy i obraz wspólnoty”
- 34 „Przemiana bohatera i samopoznanie”
- 35 „Człowiek, przedmiot i granice podmiotowości”
- 36 „Wnętrze bohatera i sposób jego przedstawienia”
- 37 „Idea poddana próbie doświadczenia”
- 38 „Kobieca perspektywa i normy świata”
- 39 „Twórca i społeczna rola sztuki”
- 40 „Obcy jako przewodnik po świecie”
- E • „Literatura, historia i wartości”
- 41 „Historia przekształcona przez literaturę”
- 42 „Utopia i antyutopia jako próba idei”
- 43 „Program epoki a forma utworu”
- 44 „Rewolucja i literacka wizja zmiany”
- 45 „Piękno, deformacja i ocena wartości”
- 46 „Idealizacja i krytyczny obraz świata”
- 47 „Świadectwo i odpowiedzialność pamięci”
- 48 „Przemilczenie jako źródło znaczenia”
- 49 „Literatura świadoma własnej formy”
- 50 „Niejednoznaczność i zadanie czytelnika”

CZĘŚĆ I

„Bank 50 poleceń”

Każde polecenie wymaga wypowiedzi argumentacyjnej liczącej co najmniej 400 wyrazów, trzech utworów literackich oraz wybranego kontekstu. Przy cytacie jego sens staje się punktem wyjścia rozważań. Układ jest wzorowany na aktualnej formule egzaminacyjnej; brzmienie wszystkich tematów jest autorskie.

Typ polecenia	Liczba
Z cytatem i lekturą wskazaną	10
Z cytatem, z własnym wyborem lektury	10
Bez cytatu, z lekturą wskazaną	15
Bez cytatu, z własnym wyborem lektury	15

Od problemu do argumentu

Nazwij problem i zawęż go do relacji sprawdzanej w poleceniu. Zamiast: „W utworze jest sen”, zapytaj: „Co sen ujawnia i jak zmienia odczytanie bohatera?”.

Wybierz scenę, obraz albo środek formalny. Wyjaśnij sposób działania, nie poprzestawaj na streszczeniu zdarzenia.

Połącz przykład z wnioskiem o wymowie utworu. Porównaj teksty przez różnicę funkcji podobnego zabiegu.

Włącz kontekst w analizę, pokazując, jak zmienia lub pogłębia rozumienie przykładu.

Użyte w mapie krótkie tytuły są nazwami treningowych kart. Na egzaminie zadaniem jest rozwinięcie pełnego problemu wskazanego w poleceniu.